

Kde brát naději?

Věra Juříčková

Na maturitní stužku naše třída na gymnáziu v roce 1975 vybrala motto “Pryč s osudem!” Mnozí starší lidé se shovívavě usmívali mladické nezkušenosti. Nicméně tento pocit je pro mě doposud spojen právě s nadějí – pokud budu moci být nějakým způsobem aktivní a pokusím se něco dělat, potud se zmírňuje moje bezmoc a roste naděje, že věci jdou změnit k lepšímu.

Překvapilo mě, že od té chvíle, kdy jsem se dozvěděla o organizování konference s názvem Osud nebo naděje, a přemýšlela o tématu, nacházela jsem v mnoha činnostech souvislosti. Ve všech knihách, které jsem četla, mě oslovovaly myšlenky, které s tématem nějak souvisely. Přípravovala jsem s kolegou přednášku o životě peruánských a bolívijských kultur na základě našeho pobytu v těchto zemích a i tady bylo „znovuobjeveno“ hledání naděje a zároveň kontinuity. Také v diskusích se studenty jsem byla pozornější k názorům, které jakoby se vyskytovaly ve větší míře než dřív. Samozřejmě to byla především zvýšená citlivost ke zvolenému tématu, vystupňovaná aktuálními projevy krize nejen v ekonomice, ale i ve společnosti a rodině, na druhou stranu to bylo potvrzení informace, že ...“dějiny lidské zkušenosti opakovaně předvádějí pokusy lidí vyrovnat se se svou společností, s ideály, city a prostředím.“ (Lombardi, Lombardiová, 1996, s. 3).

Moderní život člověka v západní civilizaci je spojen s hledáním trvalých hodnot a cest. Jsme postaveni před úkol složitě řešit obtížné problémy, které život v moderní společnosti přináší. Bohužel mnohé z nich jsou námi uměle vytvořeným produktem. Mnozí odborníci z různých vědních oborů poukazují již několik let na problémy a zbytečný luxus na dluh. „Doktrína, podle níž je technologická společnost zárukou lepší budoucnosti, něčím vyšším než to, co jí předcházelo dostává poslední dobou vážné trhliny. Pomalu nám dochází, že co se týče dosažení lidské spokojenosti, naplnění přirozených tužeb, zajištění tělesného a duševního zdraví a míru ve světě, nejspíš neuskuteční to, co slibovala.“ (Mander, 2003, s. 22-23).

V časech, kdy se dařilo a ekonomika rostla, byly tyto hlasy považovány za pesimistické a zbytečně evokující nepříjemné pocity. Co se starat o budoucnost, o bohatství, o štěstí, o přírodu, když se máme dobře? Až s přibývajícími problémy, které současná krize

odhalila, najednou se nachází mnohem víc citlivých uší, které jsou připraveny naslouchat a objevují pozapomenuté či přehlížené.

„Společnost rychle upadá a není schopna uvést v soulad to, v co věří, se svým chováním, což má při hledání řešení problémů duchovních, společenských, politických i otázek životního prostředí za následek morální krizi. Stále v nás přebývá jakýsi nedefinovatelný zbytek pradávného člověka a zneklidňuje naše svědomí jako stín. Po staletí ho člověk přehlížel, teď však začíná naslouchat hnutím v hloubi své bytosti a domýšlet se, že jeho poslání a možnost přežití vycházejí z jeho vlastní přirozenosti.“ (Lombardi, Lombardiová, 1996, s. 8).

Náš fylogenetický vývoj nás připravil k adaptaci na měnící se podmínky. „Naše kultura se odklonila od dlouhodobě fungujících lidských norem a prehumánních zážitků.“ (Liedloffová, 2007, s. 166). Úkolem psychiky je adaptovat se na změny, abychom dokázali přežít. Člověk, tím jak se naučil přemýšlet, paradoxně ale touto převahou rozumu a nerespektováním prožitků, se oslabil. „Během těch krátkých několika tisíc let od doby, co zbloudil člověk od způsobu života, ke kterému ho evoluce přizpůsobila, dokázal nejenom zničit přirozený řád celé planety, ale i pověst bytosti s evolucí výborně vyvinutým zdravým rozumem, který její chování po miliony let řídil. Mnohé z toho člověk narušil teprve nedávno, spolu s tím, jak jsou poslední zbytky našich instinktivních schopností postupně odstraňovány a podrobovány nechápavému pohledu vědy. Stále častěji zkratuje svůj vnitřní smysl pro to, co je pro něj nejlepší, protože nechal intelekt, aby řídil jeho konání. A intelekt toho o opravdových potřebách nikdy moc nevěděl.“ (Liedloffová, 2007, s. 39). Tato autorka hovoří o lidském kontinuu, které „můžeme definovat jako posloupnost zážitků, které odpovídají očekáváním a sklonům lidského druhu v prostředí shodné s tím, ve kterém se tyto sklony a očekávání formovaly. Za vhodné prostředí nepovažujeme jen přírodní podmínky, ale i sociální uspořádání, které zahrnuje vhodnou péči a vhodné chování okolních lidí.“ (Liedloffová, 2007, s. 43).

Dovolili jsme intelektu, aby převzal rozhodování o tom, co je nejvhodnější. A co víc, povýšili jsme ho na jediné kritérium správnosti jednání a možné kontroly. Jestliže se považujeme za vyšší než původní obyvatelé zeměkoule, měli bychom pochopit, že se od nich můžeme obohatit. Není divu, že se nám obtížně přiznává, že národy, které jsme chtěli naší moderní civilizací zachránit, nám mohou být vzorem.

Nabízí se analogie společnosti a jedince. Člověk, který má problémy, se často brání změně v chování, která by ho mohla posunout z problémů. Očekává, že se „něco stane“, změní se lidé v okolí, děti přestanou zlobit, manžel bude pozorný a šéf tolerantní. Dostává se

do kruhu pocitů, spojených s nespokojeností a depresí. Raději volí pohodlí nabízené – navíc propagované farmakoterapie. Byl zvyklý dosahovat všeho bez čekání, nic nebylo potřeba si odříct. Z ničeho nemá radost. Je zvýšeně citlivý k nepříjemným prožitkům, ale dobré zážitky považuje za samozřejmé. Nemá zkušenost ze společné práce. Od malička nás někdo sleduje, hodnotí, soudí. Neustále spěcháme, nemáme čas. Ženy se snaží vyrovnat mužům. Neustále se zvyšující tlak a navyšování snahy o růst a zisk, soutěživost a dravost nedovoluje citové projevy. Ty jsou označovány jako slabost, překážka objektivního. Člověk je zvyklý na to, že ho někdo zabaví, rozveselí. Volný čas tráví nakupováním a pasivním sledováním televize. Najednou je v potížích bezradný. Neposlouchal svoje vnitřní pocity, snažil se je rozumem nebo pomocí umělých prostředků potlačit. Mysleli jsme, že se čas zastaví na ručičce blahobytu, kterého si budeme užívat bez ohledu na druhé, často i své nejbližší. Pokud někdo chce být spokojený, musí změnit svoje chování. Před stejnou volbou stojí celá společnost. Do změn se nám nechce, dosavadní způsoby řešení nepomáhají. Najednou slyšíme na volání po přirozenosti a poslechnutí svých instinktů. Je těžké přijmout to, že očekávání dítěte ohledně vhodného zacházení a vhodného prostředí, která jsou mu instinktivně dána, nedokážeme plnit. A to ani tehdy, když své dítě milujeme a chceme pro něho to nejlepší. Jsme oběti obětí, ale naštěstí pro nás „dětské potřeby přetrvávají neomezeně dlouho, a proto mohou být uspokojovány v kterémkoli věku.“ (Liedloffová, 2007, s.166).

Co chceme v životě dosáhnout? Co nás uspokojí? Někoho možná moc a bohatství. Pokud však naše snahy jsou orientovány materiálně, dostáváme se do pastí neustálé honby za nějakým cílem, o kterém si myslíme, že jeho dosažením se dostaví chybějící pocit správnosti a naplnění v našich životech. Nahrazujeme kvalitu kvantitou, žijeme promiskuitně, spotřebně vnímáme nejenom předměty, ale i vztahy. Po použití vyměnit za lepší typ. Mladé vnímáme jako jediné obdivuhodné, stárí si nezasluhuje úctu. Vynakládáme spoustu energie a času na zformulování nedokonalých zákonů, které jsou k ničemu, když se podle nich neřídíme, ale musíme je vynucovat. „Člověk ztrácí smysl pro pravé hodnoty, a tím ztrácí ze zřetele i sebe samého. Je jedním z mnoha- a právě tento výrok se v naší na marketing zaměřené společnosti stal velmi důležitým: pro všechny se vyrábějí tytéž značkové výrobky, po nichž pak mají všichni zoufale dychtit. Veškeré banality musí být k dispozici, všechno materiální zboží musí být k dispozici, protože tak je garantován maximální užitek ze života. Máme sice všichni tentýž počítač, jsme spolu takzvaně spojeni kabelem, ale už se vzájemně nedíváme do očí a jdeme si z cesty. A přesně to je obrázek společnosti, kterou na scestí zavedla stavba babylonské věže. V této věži žijí všichni vedle sebe, ale ne společně - perfektně zařízená poschodí mrakodrapu umožňují, abychom se navzájem nepotkávali a nebyli na nikoho

odkázání. Žije se autisticky pro sebe do doby, kdy se věž zřítí. Teprve ve chvíli krize lidé cítí, že jim něco podstatného chybí. Potom se většinou vynořuje otázka: Je tohle v mém životě všechno? Mládí uvadne, ať se s pomocí kosmetických operací snažím, jak chci, zestárnu, ale i potom bude mít život jistě nějaký smysl. A tento smysl člověk hledá. Každý – obecně řečeno – v sobě hledá duchovního pastýře, aby našel cestu k sobě samému. Cesta k sobě samému vede k ostatním a k celému světu – jsme potřebující bytosti, potřebujeme blízkost a teplo, jen pak se cítíme dobře.“(Prekopová, 2007, s. 52).

Ale bez lásky a vztahů, bez duchovního rozměru k uspokojení nedojdeme. Dobré vztahy jsou důležitější než dobrý obchod. Jsem hoden lásky bez podmínek, jen proto že existuji, nemusím být hodný a úspěšný. To by měl zažít každý z nás. Pokud činy popírají naše slova, nebo dokonce jen jejich intonaci nevěříme, nemůžeme očekávat, že nám naše děti uvěří.

Mám dlouholetou zkušenost psychologa v práci s dětmi s postižením a jejich rodiči. Zde pochopíte, jak se mění žebříček hodnot a jak rodiče poskytují dítěti bezvýhradnou lásku ne kvůli něčemu, ale naopak i přesto, že je péče o děti velmi obtížná. Je však těžké poskytnout bezvýhradnou lásku, když ji rodiče sami nedostali. Tady je možnost poučit se tom, jak udělat svoje děti šťastné, u přírodních národů, kde kontinuita předávané lásky nebyla uměle přerušena. V dnešní době hledáme terapeuty, abychom v dospělosti našli to, o co jsme byli ochuzeni.

Můžeme se současné neradostné situaci postavit tak, že stejně se nedá nic změnit, respektive jedinec v soukolí moderní civilizace nic nezmění. Výčtem problémů můžeme prohlubovat beznadějnost situace. Můžeme naši aktivitu ale vnímat jako možnost. „Změna je možná VŽDY. Vnitřní změna je možná, i když je omezena změna vnější.“ (Satirová, 2005, s.23). Jestliže budeme čekat na změny okolí, zvýšíme jen svou bezmoc. Jestliže dopřejeme svým dětem dostatečnou lásku a vybudujeme jejich sebehodnocení, budou si věřit, budou se sebou spokojeny a teprve tehdy mohou mít rády i jiné lidi. Sami bohatí láskou můžeme lásku předávat. Přemýšlejme a kladme si otázky. Bavme se o v rodině o radostech, ale i problémech a konfliktech. Naučme své děti projevovat názory. Společně hledejme řešení. Užívejme humor. Ale hlavně důvěřujme svým pocitům a nezapomínejme, že nalezení míry a rovnováhy je v životě hodně podstatné.

Vnímám tento úkol jako rodič, ale i jako vysokoškolský pedagog. Buďme jako učitelé dětem i studentům k dispozici. Nezapomeňme, že hodnotí naše činy. Vážím si ocenění sdělené studenty: „Děkujeme za to, co jste nás naučili, když jste ani nepředpokládali, že nás tím učíte.“

Literatura:

Liedloffová. Koncept kontinua. Hledání ztraceného štěstí pro nás a naše děti.. Praha: DharmaGaia, 2007.

Lombardiová, F.G., Lombardi, G.S. Nekonečný kruh. Výklad etiky amerických Indiánů. Košice: Knižná dielňa Timotej, 1996.

Mander, J. V nepřítomnosti posvátného. Selhání moderních technologií a zápas indiánských národů o přežití. Brno: Doplněk, 2003.

Prekopová, J. Nese mě řeka lásky. Brno: Cesta, 2007.

Satirová, V. Model růstu. Brno: Cesta, 2005.

Autorka:

PhDr. Věra Juříčková, Ph.D.

Odborný asistent, psycholog

vyučující předměty Úvod do psychologické teorie, Komunikace, Poradenství, Psychopatologie

na Ústavu veřejné správy a regionální politiky Fakulty veřejných politik Slezské univerzity v Opavě

Hradecká 17

746 01 Opava

e-mail: vera.jurickova@fvp.slu.cz